

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ישעיהו פרקים ג' - ד'

פרק ג'

בניגוד לנבואות האוניברסליות המופיעות בפרק ב', עוסקות נבואות התוכחה והישועה בפרקים ג'-ד' ביהודה וירושלים. בראש פרק ג' (א-יב) מתוארת התמוטטות כל סוגי השלטון ביהודה, שתוביל לתוהו ובוהו. לאחר מכן מופיעות שוב הטענות המוסריות כנגד העם (יג-טו), ואז מפורטת תוכחה נוספת של הנביא כנגד הגאווה (טז-כה). זו אינה הגאווה היצירתית של פרק ב' אלא גאווה של בנות תפנוקים המתמכרות לחיצוניות ולהבל. התוכחה מלווה בתאור של פורענות קשה המפורט בצורה של מידה כנגד מידה.

1 בפסוקים א-ו מתאר הנביא את הסרת כל משעני הכזב של העם: הצבאיים, הפוליטיים, והדתיים. עמדו על סוגי השלטון וההנהגה המפורטים בפסוקים, כיצד מבטא הדו שיח שבפסוקים ו-ז את הריק השלטוני?

2 פס' יג-טו עומדים במרכז התוכחה, מתארים את המשפט האלקי ומפרטים שוב את הטענות המוסריות. מהי הטענה המרכזית ואל מי היא מופנית? הזכרו בתוכחות בפרק א', שימו לב לאזכור סדום המופיע בשני המקומות.

3 נבואה על בנות ציון שוב משתמש הנביא ברשימות מפורטות. שימו לב לרשימת הקישוטים והעדיים בפסוקים יח-כג, מדוע לדעתכם מתמקדת התוכחה דווקא בנשים? השוו גם לנבואת עמוס פרק ד', א-ג.

פרק ד'

בפרק ד' מתברר שהאסונות הינם תהליך טיהור שיפגע ברשעים, העם הנותר בציון הוא השארית הקדושה ממנה תצמח האומה האידאלית שתזכה שוב להגנת הקב"ה. ההגנה האלהית מתוארת בדימויים הלקוחים מתקופת נדודי בני ישראל במדבר. סיום הפרק מוביל לתיאור האוטופי שמופיע בראש פרק ב'.

4 דימוי הצמח מתאר בפרקנו את התחדשות השארית לאחר החורבן שיגרום יום ה'. הביטוי "צמח ה'" שימש אצל נביאים מאוחרים יותר ככינוי למלך העתיד שיושיע את ישראל. עיינו בירמיהו כ"ג, ה'; ל"ג, טו; ובזכריה ג', ח; ו', יב; ובחנו כיצד השפיעה עליהם נבואת ישעיהו.

5 בפסוקים ה-ו משוקעים רמזים למסורת נדודי המדבר ודימויים הקשורים בבית המקדש. השוו את איזכורי הענן והאש לסמלים להשגחת ה' והתגלותו בשמות י"ג, כא; י"ד, יט-כד; י"ט, ט; ובדברים א', לג; בכך נסגר מעגל עם חזון הר הבית בראש פרק ב'. האם תוכלו לראות קשרים בין שני החזונות?

6 בסוף פרק ד' מסמלת הסוכה את ההגנה האלהית. הזכרו בדימוי בת ציון לסוכה בכרם בפרק א', פס' ח. האם תוכלו לראות כאן תיקון לתיאור החורבן? השוו גם לתהילים כ"ז, ה.

הרחבה

"וּבָרָא ה' עַל כָּל-מְכוּן הַר-צִיּוֹן, וְעַל-מִקְרָאָהּ עֲנַן יוֹמָם וְעֶשֶׂן, וְנָגַהּ אֵשׁ לְהִכָּה לְיִלְהָ, כִּי עַל-כָּל-כְּבוֹד, חָפָה, וְסָכָה תִהְיֶה לְצֶל-יוֹמָם מְחַרְבָּה, וּלְמַחְסָה וּלְמִסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְטֵר".

סוכה היא מקום המגורים הפשוט ביותר שיכול האדם להקים לעצמו. התיאורים במקרא של בניית סוכות מעידים על שימוש בחומרים מן הסביבה לבניה של מבנה פשוט וארעי, הנותן מחסה חלקי מפגעי מזג האוויר. כמובן שיכולתה של סוכה להגן מן השמש והחום היא מוגבלת, ובוודאי שאבוי לו לנסתר בסוכה ממטר כבד. מדוע, אם כן, נמשלת ההגנה האלקית דווקא לסוכה המגינה "מחורב, מזרם וממטר"?

על מנת לעמוד על עוצמתו של הדימוי יש לחזור לתיאורי חורבן הציויליזציה שהופיעו בפרק ב'. הנביא מתאר חורבן של כל ההישגים הטכנולוגיים של האדם: הבתים הגבוהים, המגדלים, הספינות החזקות והמהירות. כל משעני הכזב הגשמיים והשלטוניים של האדם יעלמו כלא היו עם התגלות ה'. אז יחזור עם ישראל ותחזור האנושות איתו לימי התום טרום הכניסה לארץ. אז לא יכלו בני ישראל לחסות בבתים גדולים שבנו לעצמם והיו מושגחים אך ורק בהשגחה אלקית הישירה.

לכן מתאר הנביא את הגאולה בדימויים של חזרה למעמד הר סיני ולמחסה בסוכה. לאחר טיהור של העם יופיעו מחדש ענני הכבוד, עמוד הענן ביום, ועמוד האש בלילה, יחד עם הסוכות, כמו ביציאת מצרים. האדם שהשליך את אלילי כספו וזהבו, והבין שאל לו להשען על כוחו ועל הנובעים מכוחו, ימצא הגנה בסוכה האלקית. הגנה זו אמנם נמשלת בסוכה הארעית אך היא חזקה מכל משען כזב איתן למראה.

ברוח זו מבקש משורר תהילים לחסות בסוכה ובאוהל ולזכות בהגנה האלקית "כִּי יִצְפְּנִי בְּסֻכָּה בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּכְנִי בְּסֻכָּה אֶהְלֹךְ בְּצוּר יְרוּמָמַי". (תהילים כ"ז, ה)

“וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא” < לקט ביאורי מילים לישיעהו פרקים ג'-ד'

פרק ג' (א) **משענו ומשענה:** כפל מילים בזכר ובנקבה לשם הדגשה והכללה. **משענו מלחם ומשענו מים:** הממונים על אספקת לחם ומים לעם.

(ג) **שור חמשים:** דרגת קצונה גבוהה, קצין שחמשים איש סרים למרותו. **ונשוא פנים:** נכבד. **והחכם חרשים ונבון לחש:** קוסמים ומכשפים.

(ד) **ותעלולים ימשלו בם:** אנשי תעלולים המתעללים בזולתם, או עוללים, אנשים צעירים וחסרי נסיון.

(ה) **ונגש העם איש באיש ואיש ברעהו:** יהיו נוגשים איש באחיו. **יךבו:** ינהגו בשחצנות וביהרהר.

(ו) **שמלה לכה קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידך:** כאשר אין מנהיגים, כל אדם שיש לו שמלה (בגד) מגויס לתפקיד ומוצע לו לשלוט על המכשלה, המדינה העומדת ליפול.

(ז) **ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חבש ובביתי אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין עם:** הנשאל משיב מיד ולא מבקש שהות לחשוב על כך, ואינו מעוניין בתפקידי המנהיגות מפני שעליו לדאוג לצרכי ביתו הבסיסים.

(ח) **כי לשונם ומעלליהם אל ה':** על ה', נגד ה'. **למרות עני כבודו:** להמרות את פיו לנגד עיניו.

(ט) **הכרת פניהם ענתה בם וחסאתם כסדם הגידו לא כחדו אוי לנפשם כי גמלו להם רעה:** הודו בחטאתם ולא יכחישו, הכריזו בגלוי כמו אנשי סדום. גמלו לעצמם רעה - המצב הפרוע ביהודה הוא החטא והעונש גם יחד.

(יב) **עמי נגשיו מעולל:** נוגשיו הם אנשי תעלולים. **ונשים משלו בו:** יתכן שיש לנקד "נושים" בהתאם לתקבולת. בעלי החוב, שולטים בו. **עמי מאשרין מתעים:** המורים לך דרך ישרה בעצם מתעים אותך.

(יג) **נצב לריב ה' ועמד לדיון עמים:** הקב"ה עומד לדון את העמים כולם וישראל בתוכם.

(טו) **מה לכם תדכאו עמי ופני עניים תטחנו ואם אדני ה' צבאות:** מה לכם - קריאה מתוך תמהון ותדהמה, כיצד אתם מעיזים. לטחון: לשחוק לחלוטין.

(טז) **ותלכנה נטויות גרון:** הפנית הראש הצידה בצורה גנדרנית. **ומשקרות עינים:** בעיניים צבועות. **וברגליהם תעכסנה:** העכסים אביזרי נעליים העושים רעש בזמן ההליכה.

(יז) **ושפח ה' קדקד בנות ציון:** להקריח. **וה' פתהו יערה:** ערוותן יגלה.

(יח) **העכסים:** טבעות או אביזרי רגלים/נעלים. **והשביסים:** קישוט בצורת שמש. **והשהרנים:** קישוט בצורת ירח.

(יט) **הנטיפות:** עגילים. **והשירות:** שרשרות. **והרעלות:** צעיף לקישוט הצואר.

(כ) **הפארים:** קישוטי הראש. **והצעדות:** קישוטי זרוע. **והקשרים:** סרטים או חגורות. **ונבתי הנפש:** נרתיקי בשמים. **והלחשים:** קמיעות.

(כב) **המחלצות:** בגדים נאים. **והמעטפות:** בגדים עליונים. **והמטפחות:** סודר שפורשים על הכתפים. **והחרוטים:** ארנקים.

(כג) **והגלינים:** מראות. **והסדינים:** בדים דקים ועדינים ששמשו למלבוש. **והצניפות:** סודרים שכורכים על הראש. **והרדידים:** עטיפות דקות.

(כד) **והיה תחת בשם מק יהיה:** במקום ריח הבשמים יהיה רקבון. **ותחת חגורה נקפה:** במקום החגורה תהיה נקפה שהיא חבל גס של שבויים המקיף את הגוף. **ותחת מעשה מקשה קרחה:** במקום תסרוקת קרחת. **ותחת פתיגיל מחגרת שק:** במקום שרשראות שקים שהם סימן אבל. **כי תחת יפי:** כי - כויה, סימן לעבדות.

(כה) **מתין בחרב יפלו וגבורתך במלחמה:** מתים (מנוקד בשווא) הם אנשים שאינם יוצאים לקרב ונשארים בעיר עם הנשים והילדים (השוו דברים ג',ו), גם הם וגם היוצאים לקרב כולם ימותו.

(כו) **ואנו ואבלו פתחיה אוננים ואבלים. ונקתה לארץ תשב:** ונקתה - ריקה מאדם.

פרק ד' (א) **לחמנו נאכל ושמלתנו נלכש:** לא נהיה עליך למעמסה כלכלית. **רק יקרא שמך עלינו אסף חרפתנו:** להנשא ולהסיר את חרפת האלמונות.

(ב) **ביום ההוא יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת לפליטת ישראל:** תנובת הארץ תחיה את פליטת ישראל ותהיה לה לכבוד ולתפארת.

(ג) **קדוש יאמר לו:** הוא זרע הקודש.

(ד) **ברוח משפט וברוח בער:** טיהור בנות ציון יעשה במידת הדין - במשפט ובאש.

(ה) **וברא ה' על כל מכוני הר ציון ועל מקראה:** על יסוד הר ציון, ועל הרחבות שבו, בהם נאספים הקרואים. **כי על כל כבוד חפה:** על כל מקום תהיה חופת ענן או אש שתעיד על שכירת ה'.